

Hvem mener hva i EU-saken?

En stor del av befolkningen er i tvil om hva de vil stemme i høstens folkeavstemning. Nei-siden leder imidlertid fortsatt på ja-siden. Motstanderne og tilhengerne har forskjellig geografisk og sosial tilknytning og ulike holdninger. Mens motstanderne frykter for den nasjonale uavhengigheten og medbestemmelsesretten, mener tilhengerne at et medlemskap vil trygge forsvaret og øke innflytelsen på egen framtid. Tvilerne ser oftere positive enn negative konsekvenser av et EU-medlemskap.

Trine Dale og Hilde Rudlang

Det er store forskjeller mellom motstandere og tilhengere av norsk EU-medlemskap. Dette er vist i mange tidligere undersøkelser om den kommende folkeavstemningen om EU. Hva er situasjonen få måneder før det norske folk skal gi sin stemme? Er det mulig å peke ut noen forklaringer på de store forskjellene mellom ja- og nei-siden?

Tvilerne kommer i stor grad til å avgjøre folkeavstemningen. Noen vil sannsynligvis veie for og imot til helt oppunder avstemningsdagen, og mange vil bestemme seg i løpet av de siste ukene. Kan vi identifisere gruppen tvilere; har de noen fellestrekk? Skiller de seg vesentlig fra tilhengerne og motstanderne?

Disse spørsmålene forsøker vi å gi svar på i denne artikkelen. I tillegg vil vi undersøke nordmenns holdninger til ulike konsekvenser et EU-medlemskap kan få for Norge. Er det noen sammenheng mellom hva man ville stemme og holdning til EU? Hvordan tror nordmenn at et eventuelt medlemskap vil virke inn på forsvar, økonomi og innflytelse på egen framtid? Har tilhengerne, motstanderne og tvilerne ulikt syn på disse spørsmålene?

Ved å se på sammenhengen mellom holdninger til EU og hva man ville stemme, kan vi få et bedre bilde av hvor sikre folk er i sitt EU-standpunkt. Hvor sannsynlig er det at de vil holde fast ved sitt standpunkt fram til avstemningsdagen?

Undersøkelsen

Dataene som gir grunnlag for artikkelen er samlet inn i åtte av Statistisk sentralbyrås Omnibus-undersøkelser; én hvert kvartal i perioden november 1992 til september 1994. Innsamlingsmetoden er besøksintervju, og mellom 1 505 og 1 840 personer har svart på spørsmålene. Utvalgene er trukket tilfeldig fra SSBs utvalgsregister, og gir et representativt bilde av befolkningen.

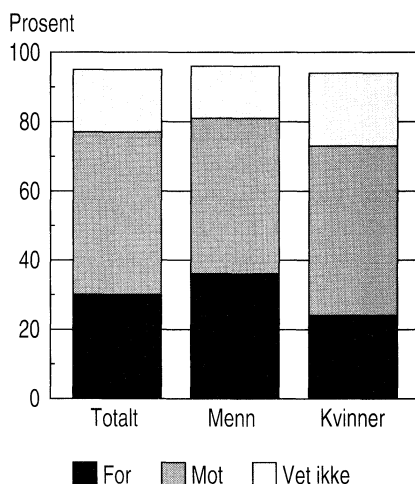
Dataene er samlet inn i løpet av treukersperioder og undersøkelserne kan ikke betraktes som EU-barometre. Disse har langt kortere innsamlingstid. Mens EU-barometrene er best egnet til å vise svingninger i opinionen, er våre resultater best egnet til å vise EU-oppslutningen over tid. Pga. lengden på innsamlingsperiodene blir våre resultater mindre påvirket av enkelthandlinger og utspill i media enn EU-barometrene.

Den typiske

I september 1994 ville nesten halvparten (47 prosent) av den norske befolkningen stemme **nei** til EU-medlemskap. Den typiske motstanderen er gardbruker eller fisker. Hun/han er gjerne bosatt i Nord-Norge, og er heller kvinne enn mann. Motstanderen har dessuten i stor grad lav utdanning, og ikke uventet mener hun/han at konsekvensene av et norsk EU-medlemskap hovedsakelig vil bli negative for landet.

Nesten en tredjedel (30 prosent) oppgir at de vil stemme **ja** til EU. Forenklet kan vi beskrive EU-tilhengeren som en mann med høy utdanning, som er bosatt i Oslo/Akershus og i storbyene ellers.

Figur 1: EU-standpunkt etter kjønn. Prosent¹. September 1994

¹ Prosentene summerer ikke til 100 fordi to små grupper er utelatt - de som ikke vil stemme i folkeavstemningen (2 prosent), og de som ikke har stemmerett (også 2 prosent)

Kilde: SSBs Omnibusundersøkelse

Dessuten er han funksjonær på høyere eller mellomnivå. Han mener, naturlig nok, at konsekvensene av medlemskap vil bli overveiende positive.

Av norske menn og kvinner er 18 prosent **i tvil** om hva de skal stemme. Den gjennomsnittlige EU-tvileren er en kvinne. Hun har heller lav enn høy utdanning, og er noe oftere å finne som lavere funksjonær enn i andre yrkesgrupper. Tvilerens holdninger til EU er delt, men hun tror at konsekvensene av et medlemskap heller blir positive enn negative.

Andelen tvilere er på retur

Menn vil i langt større grad enn kvinner stemme ja til norsk EU-medlemskap (figur 1). Kvinner er oftere i tvil om hva de skal stemme, men sier også i større grad enn menn nei til medlemskap.

Forholdet mellom andel tvilere, motstandere og tilhengere av EU-medlemskap, har vært ganske stabilt i den perioden vi har studert.¹ Fra 4. kvartal 1992 til 2. kvartal 1994 var det imidlertid en viss økning i andel tvilere (figur 2). Denne tendensen ser nå ut til å være brutt. Mellom 2. og 3. kvartal 1994 har det vært en svak tilbakegang i andel tvilere (fra 21 til 18 prosent), en tilbakegang som skyldes at kvinner i større grad tar standpunkt.

Nei-sidens forsprang er redusert

Det er en stor overvekt av EU-motstandere i vårt materiale. Høsten 1993 ble nei-sidens største forsprang på ja-siden notert, med 28 prosentpoeng. I løpet av det siste året er imidlertid avstanden mellom motstanderne og tilhengerne blitt redusert, og er nå på 17 prosentpoeng. Dette er det minste forspranget nei-siden har hatt i våre målinger. Ja-siden hadde sin laveste oppslutning høsten 1993, men oppslutningen har økt igjen i 1994. Det siste kvartalet har økningen i ja-andel vært like stor blant kvinner og menn.

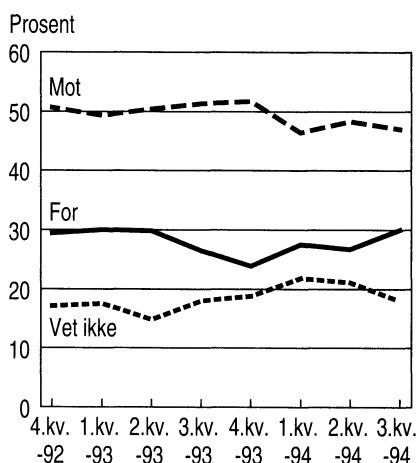
Flest tvilere blant de eldste

Andelen EU-tvilere øker med stigende alder. Som en gjennomgående tendens i perioden, finner vi flere tvilere og færre EU-tilhengere blant de over 67 år enn i andre aldersgrupper. Dette gjelder særlig de eldste **kvinnene**. Unge kvinner, som ofte hevdes å være særdeles negative til EU, skiller seg stort sett ikke ut fra gjennomsnittet av kvinner.

Flest tilhengere med høy utdanning

Oppslutningen om EU øker med stigende utdanning og økningen gjelder både for kvinner og menn. Forskjellen er særlig stor blant

Figur 2: Utviklingen i EU-standpunkt 1992-1994. Prosent

Kilde: SSBs Omnibusundersøkelser

kvinnene. Mer enn dobbelt så mange med universitetsutdanning som med utdanning på grunnskolenivå, er for EU - 35 og 15 prosent. For menn er tallene henholdsvis 46 og 21 prosent. I perioden har imidlertid avstanden mellom utdanningsgruppene variert sterkt, både blant kvinner og menn. For kvinner er forskjellen blitt større, mens den for menn er blitt noe mindre. Menn med universitetsutdanning er den eneste gruppen som har flere tilhengere enn motstandere av EU-medlemskap.

Tvilere på alle utdannings- og inntektsnivå

Andelen tvilere varierer bare svakt med utdanning. I september 1994 er det blant menn like mange tvilere på alle utdanningsnivåer, mens vi blant kvinner ser en tendens til færre tvilere blant de med høyest utdanning. Imidlertid har dette forholdet variert sterkt i perioden, så det virker som det er liten sammenheng mellom utdanningsnivå og evne og vilje til å ta standpunkt i EU-spørsmålet.²

På samme måte som med utdanning, fordeler tvilerne seg i alle inntektsgrupper uten noe klart mønster, mens ja-andelen øker med stigende inntekt. Blant personer med en personlig bruttoinntekt på over 300 000 kroner i året, er over halvparten for EU-medlemskap.

Størst motstand blant nordnorske kvinner

De geografiske forskjellene i ja- og nei-andel, har vært stabile i perioden. Ikke overraskende finner vi den høyeste ja-andelen i Oslo-området, og den laveste i Nord-Norge. Nei-andelen øker jevnt når vi forflytter oss vestover og nordover i landet. Kvinnene i Nord-Norge er mest skeptiske til EU-medlemskap av alle. Bare 6 prosent av kvinnene bosatt i dette området sier de ville stemme ja; mot 23 prosent av mennene. Fra 4. kvartal 1993 til 2. kvartal 1994 viste nei-andelen i Nord-Norge en nedadgående tendens. I siste kvartal er denne tendensen brutt, og nei-andelen i dette området er nå nesten like stor som i slutten av 1993 (oppunder 70 prosent).

Menn i Oslo og omegn er gruppen med desidert flest EU-sympatisører; det er bare blant disse at det gjennomgående er flere som er for enn mot EU. Til tross for dette har det i perioden vært en tendens til at nei-andelen har økt i denne gruppen, fra 29 prosent i 4. kvartal 1992 til 40 prosent i 2. kvartal 1994. Denne tendensen ser nå ut til å være brutt, i og med at nei-andelen blant menn i Oslo-området igjen er nede på 29 prosent.

Andelen tvilere er forholdsvis jevnt fordelt i landet, men gjennomgående i perioden er det likevel færre tvilere jo lenger nord vi kommer.

Flest tvilere er det blant kvinner bosatt på Østlandet og i Trøndelag.

Klart flertall mot EU i bygde-Norge

Mens et klart flertall av befolkningen i bygdene sier nei til medlemskap i EU, er ja-andelen i de store byene omtrent like stor eller litt større enn nei-andelen. Dette er en klar og stabil tendens. Tvilerne fordeler seg relativt jevnt i alle strøk av landet, men blant kvinner kan vi se en svak tendens til at det er færrest som er i tvil i de mest spredte bygde strøkene.

Nesten alle gardbrukere og fiskere er mot EU

Gardbrukere og fiskere skiller seg klart ut fra resten av befolkningen. Gjennomgående i perioden er det om lag 90 prosent EU-motstandere og så å si ingen tilhengere eller tvilere i denne gruppen. Den høyeste ja-andelen finner vi blant funksjonærer på middels og høyere nivå.

Det er flest tvilere blant lavere funksjonærer, noe som kan henge sammen med at dette er en kvinne-dominert yrkesgruppe. Andelen tvilere i denne gruppen har imidlertid gått noe tilbake siden 2. kvartal i år, noe som bryter med tendensen i resten av perioden. Ut over dette er sammenhengene mellom EU-standpunkt og yrkesstatus stabile og ikke spesielt sterke.

Motsetninger mellom sentrum og periferi i EU-saken

Skille mellom tilhengere og motstandere av norsk medlemskap i EU ser ut til å være en motsetning mellom *sentrum* og *periferi* i det norske samfunnet. I *geografisk* forstand er dette en helt klar tendens. EU-motstanderne finner vi først og fremst på landsbygda, særlig på Vestlandet og i Nord-Norge - altså i den geografiske periferi. EU-tilhen-

gerne finner vi derimot i det geografiske sentrum, dvs. i Oslo-området og andre urbane strøk av landet.

Også i **sosial** forstand kan EU-saken til en viss grad sies å være en sentrum-periferi-motsetning. Med det sosiale sentrum forstår vi de som har "posisjoner i samfunnet som gir belønning og prestisje" (Gleditsch og Hellevik 1977). Dette er de som har høy utdanning, stilling og inntekt, noe som gjerne er sammenfallende med det å være mann - altså den typiske EU-tilhengeren. Den sosiale periferi derimot, har "lite ettertraktede posisjoner med lav sosial status" - noe som innebærer å ha lav utdanning, stilling og inntekt. Statistisk tilhører kvinner oftere enn menn den sosiale periferi. Til dels tilsvarer dette beskrivelsen av EU-motstanderen.

De geografiske og sosiale skillene i EU-saken har vært svært stabile i perioden november 1992 til september 1994. De samme motsetningene ble også observert i forbindelse med folkeavstemningen i 1972 (SSB 1973).

Holdninger og handlingsintensjon

Hvor fast bestemte kan vi regne med at folk er i sitt EU-standpunkt? For å få en formening om dette, har vi for det første sett på befolkningens oppfatninger om ulike konsekvenser et medlemskap kan få. Til sammen viser svarene hvilke holdninger nordmenn har til EU-medlemskap. For det andre har vi sett på **sammenhengen** mellom disse holdningene og intensjon om stemmegivning for henholdsvis tilhengere, motstandere og tvilere i EU-saken.

Målinger av både holdninger og handlingsintensjon blir ofte brukt for å forsøke å forutsi atferd. I de

tilfeller det er stor grad av samsvar mellom holdninger og hvordan man sier man vil handle, er det relativt stor sannsynlighet for at man kan forutsi atferd (Rajecki 1990). I dette tilfellet betyr det at de som oppgir at de vil stemme ja til EU (handlingsintensjon), og som samtidig ser mest positive konsekvenser av et medlemskap (holdning), høyst sannsynlig vil stå ved sitt ja-standpunkt på valgdagen (handling). Det samme gjelder nei-folk som har overveiende negative holdninger. Eksempel på personer

som har samsvarende holdninger og handlingsintensjoner på et område, lar seg nemlig ikke så lett påvirke til å endre standpunkt.

De tilhengere som ser **negative** konsekvenser av medlemskap, og de motstandere som ser **positive** konsekvenser, vil langt lettere kunne skifte standpunkt enn de som har samsvarende holdninger og handlingsintensjon. Personer som **ikke** har samsvarende holdninger og intensjon om stemmegivning, er de som sier at de vil stem-

Spørsmålene

Hvert kvartal siden november 1992 har vi stilt spørsmålet "La oss tenke oss at det skulle holdes folkeavstemning om EU-medlemskap i morgen, ville du da stemme for eller mot?" Spørsmålet måler folks atferdsintensjon, det vil si hva de tror de vil stemme i den kommende folkeavstemningen. Svarene på dette spørsmålet gir et uttrykk for folks standpunkt i EU-saken.

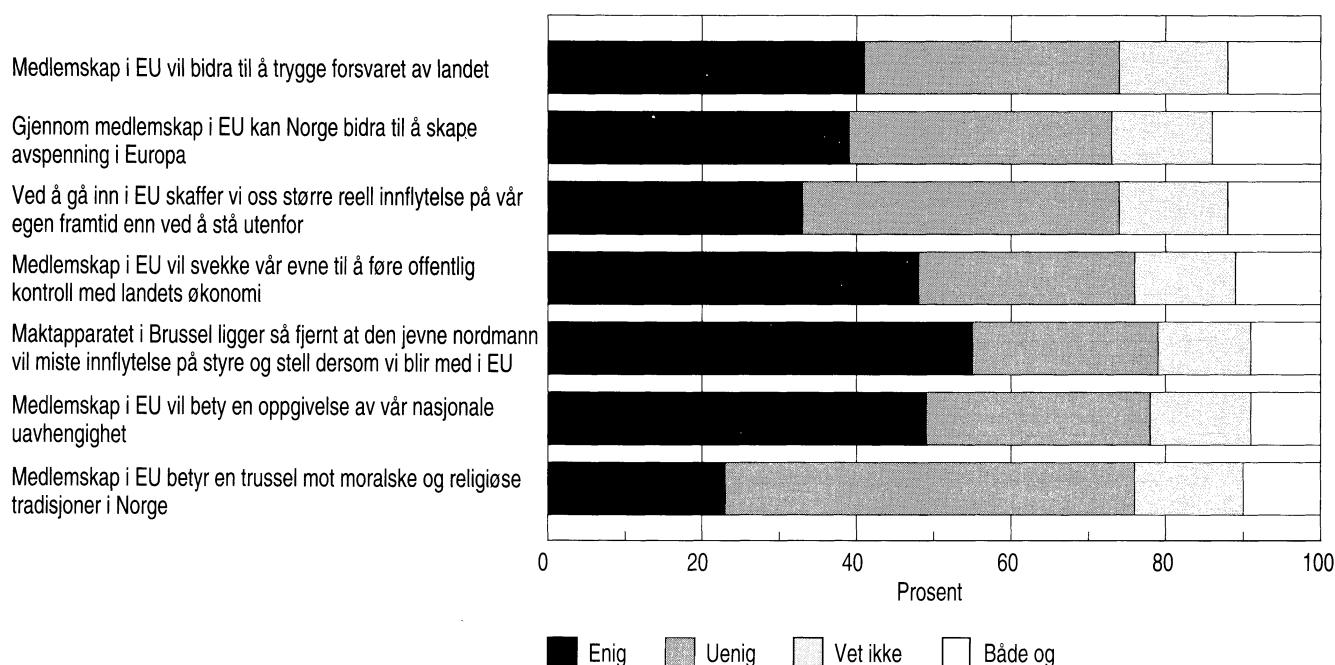
I juni og november 1993 stilte vi dessuten spørsmålet: "I den pågående debatt er det blitt nevnt en rekke grunner til at vi bør bli medlem eller ikke medlem av EU. Jeg har her en syvpunkts skala, der tallet 1 betyr 100% enig og tallet 7 betyr 100% uenig. Jeg vil nå lese opp noen uttalelser. Kan du for hver av dem si hvor du vil plassere deg selv på denne skalaen?" I teksten tilsvares 1-3 på skalaen "enig", 4 tilsvares "både og", mens 5-7 tilsvares "uenig". I tillegg var det gitt anledning til å krysse av på "vet ikke". Samlet gir resultatene et bilde av befolkningens holdninger til ulike konsekvenser et EU-medlemskap kan medføre.

Positive utsagn:

1. Medlemskap i EU vil bidra til å trygge forsvaret av landet
2. Gjennom medlemskap i EU kan Norge bidra til å skape avspenning i Europa
3. Ved å gå inn i EU skaffer vi oss større reell innflytelse på vår egen framtid enn ved å stå utenfor

Negative utsagn:

4. Medlemskap i EU vil svekke vår evne til å føre offentlig kontroll med landets økonomi
5. Maktapparatet i Brussel ligger så fjernt at den jevne nordmann vil miste innflytelse på styre og stell dersom vi blir med i EU
6. Medlemskap i EU vil bety en oppgivelse av vår nasjonale uavhengighet
7. Medlemskap i EU betyr en trussel mot moralske og religiøse tradisjoner i Norge.

Figur 3: Holdninger¹ til ulike utsagn om EU. Prosent. November 1993

¹ De som har *positive* holdninger har sagt seg *enig* i utsagn som hevder at et EU-medlemskap vil få positive konsekvenser for Norge, og *uenig* i utsagn som hevder at medlemskap vil få negative konsekvenser. De som har *negative* holdninger har motsatt syn.

Kilde: SSBs Omnibusundersøkelse

me **ja** til EU-medlemskap, men som samtidig viser stor frykt for at medlemskap vil medføre negative konsekvenser for landet. For disse vil det være en **ubalanse** mellom holdninger og handlingsintensjon. En slik ubalanse skaper ubehag for individet. For å redusere ubehaget, vil hun forsøke å justere sine holdninger og/eller intensjon om handling slik at de bedre stemmer overens. Dette kan gjøres ved å unnlate å stemme, ved å endre standpunkt eller ved å endre holdninger. En person forandrer imidlertid sjelden sine holdninger før "lettere" løsninger er prøvd (Waldahl 1989). Spesielt gjelder dette holdninger på områder som betyr mye for personen. Dersom en person ikke klarer å gjenskape balansen, er det en

viss fare for at hun ikke kan ta standpunkt og derfor vil unnlate å stemme.

Skepsis til konsekvenser av EU-medlemskap

I november 1993 er det i hele befolkningen flest som uttrykker negative holdninger til EU-medlemskap.³ Vel halvparten (55 prosent), frykter at maktapparatet i Brussel ligger så fjernt at folk flest vil miste innflytelse ved et EU-medlemskap (figur 3). Nesten like mange er redd for at medlemskap vil bety oppgivelse av vår nasjonale uavhengighet, og at det vil svekke vår evne til å føre offentlig kontroll med landets økonomi. Bare en tredjedel mener at vi skaffer oss større reell innflytelse på vår egen

framtid ved å gå inn i EU enn ved å stå utenfor.

Den mest positive holdningen til EU kommer til uttrykk ved at 41 prosent er enig i at et medlemskap vil bidra til å trygge forsvaret av landet. Dessuten er 38 prosent enig i at Norge ved å bli medlem kan bidra til å skape avspenning i Europa. Om lag halvparten mener dessuten at et medlemskap **ikke** vil bety en trussel mot moralske og religiøse tradisjoner i Norge.

Andelen som er usikre på hva de mener om utsagnene, enten ved å aktivt svare vet ikke eller ved å nekte å svare, er tilnærmet den samme på alle utsagnene (12-14 prosent). Det samme gjelder de

Figur 4: Andeler som er enige i positive og negative utsagn om EU-medlemskap blant tilhengere, motstandere og tvilere. Prosent. November 1993

POSITIVE UTSAGN

Medlemskap i EU vil bidra til å trygge forsvaret av landet

Gjennom medlemskap i EU kan Norge bidra til å skape avspenning i Europa

Ved å gå inn i EU skaffer vi oss større reell innflytelse på vår egen framtid enn ved å stå utenfor

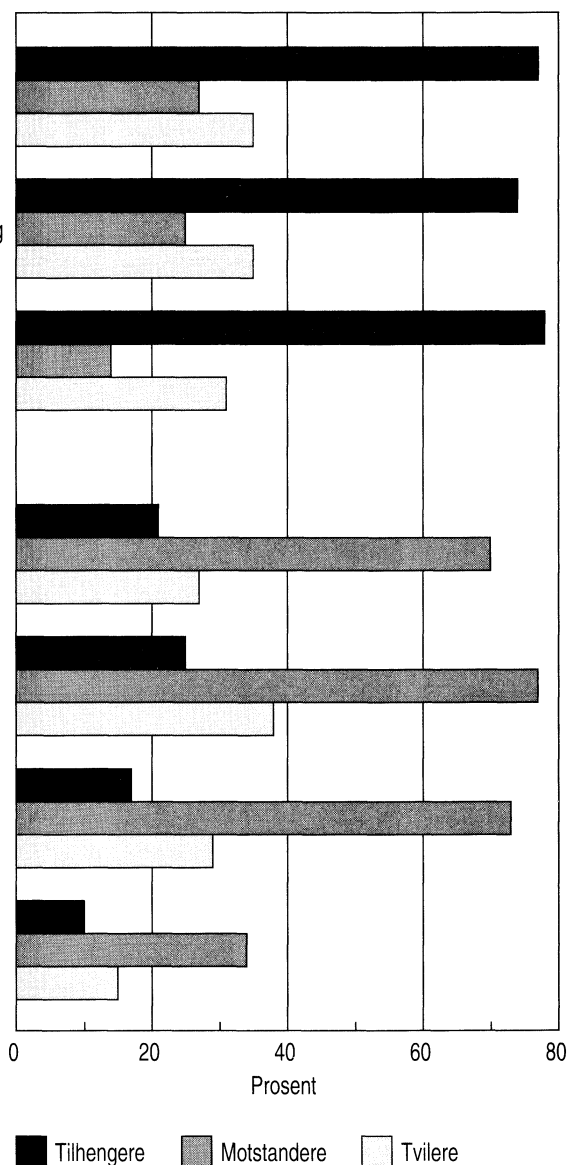
NEGATIVE UTSAGN

Medlemskap i EU vil svekke vår evne til å føre offentlig kontroll med landets økonomi

Maktapparatet i Brussel ligger så fjernt at den jevne nordmann vil miste innflytelse på styre og stellersom vi blir med i EU

Medlemskap i EU vil bety en oppgivelse av vår nasjonale uavhengighet

Medlemskap i EU betyr en trussel mot moralske og religiøse tradisjoner i Norge

Kilde: SSBs Omnibusundersøkelse

som ser både positive og negative konsekvenser av et medlemskap (9-14 prosent). Fra juni til november 1993 har det totalt sett vært små endringer, noe som tyder på at holdningene til disse spørsmålene er relativt stabile.

Tilhengerne: Klart samsvar mellom stemmegivning og holdninger

Det er klar sammenheng mellom hvordan man ville stemme og holdninger i EU-saken (figur 4). Størst samsvar mellom intensjon om

stemmegivning og holdning er det for EU-tilhengerne, som ikke uventet gir uttrykk for de klart mest positive holdningene. Gjennomsnittlig uttrykker 71 prosent av ja-folkene positive holdninger; de er altså **enige** i de tre positive utsagnene og **uenige** i de fire negative. Sannsynligheten for at disse skal holde fast ved sitt standpunkt er stor, fordi det er høy grad av samsvar mellom handlingsintensjon og holdninger. For den resterende tredjedelen av tilhengerne er det **ikke** samsvar, noe som tyder på at de ennå ikke helt har bestemt seg for hva de skal stemme.

Mer enn tre av fire tilhengere er enige i at vi skaffer oss større innflytelse på vår egen framtid ved å gå inn i EU enn ved å stå utenfor, og at medlemskap vil bidra til å trygge forsvaret (78 og 77 prosent). Nesten like mange er enig i at Norge ved å bli medlem kan bidra til avspenning i Europa. Derimot mener bare en av ti at medlemskap i EU betyr en trussel mot moralske og religiøse tradisjoner. Det flest ja-folk ser som negativt ved et EU-medlemskap, er at maktapparatet i Brussel ligger så langt unna at vi vil miste innflytelse. Også på dette spørsmålet er det imidlertid flere tilhengere som viser tiltro enn skepsis; 56 prosent er uenige, mens 25 prosent er enige i utsagnet.

Motstandere: Klart mest skeptiske på alle områder

Også for motstanderne av EU-medlemskap er det stor grad av samsvar mellom tenkt stemmegivning og holdninger, og det er ikke overraskende at motstanderne av medlemskap er mest skeptiske av samtlige. I gjennomsnitt uttrykker 60 prosent av dem også negative holdninger, ved å si seg **enige** i de fire negative utsagnene og **uenige** i de

tre positive. Sannsynligheten er stor for at disse, i likhet med tilhengerne som har positive holdninger, vil holde fast ved sitt standpunkt. For de resterende 40 prosentene er det **ikke** samsvar mellom holdninger og handlingsintensjon, noe som tyder på at det også blant motstanderne er mange som ikke har tatt klart standpunkt.

Som tilhengerne, frykter også motstanderne mest at maktapparatet i Brussel ligger så langt unna at vi vil miste innflytelse ved et medlemskap. Frykten er imidlertid langt større i denne gruppen - over tre fjerdedeler av motstanderne er enig i påstanden, mot bare en tredjedel blant tilhengerne. Nesten like mange mener at medlemskap vil bety oppgivelse av vår nasjonale uavhengighet, og at det vil svekke vår evne til å føre offentlig kontroll med landets økonomi. Som tilhengerne, er motstanderne **minst** redd for at et medlemskap vil bety en trussel mot moralske og religiøse tradisjoner, men andelen som viser frykt er likevel dobbelt så stor som hos tilhengerne - en tredjedel er enig også i denne påstanden.

Tvilerne: Stort sprik i holdninger

For tvilerne i EU-saken er bildet mer nyansert enn for tilhengerne og motstanderne, og fordelingen på positive og negative holdninger er jevnere. Totalt sett gir likevel en større andel av tvilerne uttrykk for positive enn negative holdninger når det gjelder de ulike utsagnene: De sier seg i større grad enig i de positive utsagnene enn i de negative (34 mot 27 prosent i gjennomsnitt). De sier seg dessuten i større grad uenig i de negative utsagnene enn i de positive (30 mot 20 prosent).⁴ Tre av ti er imidlertid i tvil også når det gjelder disse spørsmålene. Tvilerne har pr. definisjon ennå ikke tatt et standpunkt i EU-

saken. Derfor er det umulig å si hvordan de til slutt vil stemme. Dersom holdningene ikke endrer seg, er det imidlertid sannsynlig at noen flere tvilere vil stemme ja enn nei til medlemskap.

Tvilerne har størst tro på at EU-medlemskap vil virke positivt ved at det bidrar til å trygge forsvaret. I overkant av en tredjedel er enig i dette. Over halvparten mener dessuten at medlemskap i EU **ikke** vil bety en trussel mot moralske og religiøse tradisjoner. Som tilhengerne og motstanderne, frykter også tvilerne at Brussel er så langt borte at folk flest vil miste innflytelse hvis vi blir medlem - 38 prosent er enig i denne påstanden. Tvilerne er mest usikre på om et medlemskap vil svekke vår evne til å føre offentlig kontroll med økonomien og om vi skaffer oss større reell innflytelse ved å gå inn enn ved å stå utenfor (ca. en tredjedel).

Interessemotsetninger og kulturforskjeller

Som vi har sett, er det store geografiske og sosiale forskjeller mellom EU-tilhengere og -motstandere. Tilsvarende skiller finner vi når det gjelder holdninger til konsekvenser av et EU-medlemskap. EU-saken kan vi altså se som en motsetning mellom sentrum og periferi. I det følgende vil vi peke på to mulige forklaringer på at sentrum og periferi vurderer EU-saken så ulikt og havner på hvert sitt standpunkt.

For det første er det forskjeller i økonomiske interesser mellom sentrum og periferi på grunn av ulik næringsstruktur. Mens sentrum vurderer sin økonomiske situasjon begunstiget av EU-medlemskap, mener periferien at de kommer økonomisk dårligere ut av et medlemskap.

En annen mulig forklaring er å finne i kulturforskjeller mellom sentrum og periferi. Mens sentrum i det norske samfunnet har en urban kultur tilnærmet den europeiske, har periferien tradisjonelt vært dominert av andre verdier. I den sør- og vestnorske periferien har verdier knyttet til avholdssak, religiøs legmannsbevegelse og mål-sak, stått sterkt. Disse verdiene, eller motkulturene som de kalles, "har alltid virket mot de sentraliserende tendenser i samfunnsutviklingen. De har virket som bremsen mot strømninger og idéer som har sin opprinnelse i bysamfunnet, særlig i sentrale deler" (Valen 1981).

Blant medlemmer av moralsk-religiøse foreninger, finner vi færre tilhengere og flere motstandere av norsk EU-medlemskap enn i resten av befolkningen. Samtidig finner vi størst frykt for at et medlemskap skal påvirke moralske og religiøse tradisjoner på Vestlandet, i Agder/Rogaland og i Nord-Norge, mens den er minst i Oslo-området. Det kan altså se ut som tilhørighet til slike verdier øker skepsisen til EU.

På den annen side er det grunn til å tro at effekten av kulturforskjeller er i ferd med å reduseres. Både blant tilhengerne og motstanderne av EU er det relativt få som ser et medlemskap som en trussel mot moralsk-religiøse verdier. Dessuten er de kulturelle forskjellene mellom sentrum og periferi i Norge blitt mindre de siste 20 årene - blant annet ved at andelen av befolkningen som føler seg tilknyttet moralsk-religiøse verdier er sterkt redusert (Valen 1981).

Tvilerne - i krysspress?

Den typiske tvileren vil har beskrevet, er verken i en sentrums- eller periferiposisjon i det norske sam-

funnet. Kanskje det er nettopp derfor hun tviler på sitt EU-standpunkt. Tvileren kan være i press mellom kultur og interesser som råder i henholdsvis periferi og sentrum. Hun kan komme i **krysspress** på grunn av tilhørighet til flere sosiale grupper med uforenlige interesser og holdninger i EU-saken. Hun kan dermed få problemer med å bestemme seg.

Tvilernes holdninger til EU-medlemskap er dessuten svært sprikende. Dette kan på den ene siden bety at tvilerne vinger på grunn av press i ulike retninger. Imidlertid kan det også tolkes slik at tvilere, med tilknytning til flere sosiale grupper med ulik vurdering av EU-medlemskap, er mer nyanserte og ser både positive og negative konsekvenser av et medlemskap.

Tvilerne avgjør

På grunnlag av resultatene, kan vi si at mange av de som sier de vil stemme ja eller nei fortsatt er mer eller mindre i tvil om hva de skal stemme. Sju av ti er sikre i sitt ja-standpunkt, mens seks av ti er sikre i sitt nei-standpunkt. For disse er det svært stor grad av samsvar mellom holdninger og hva de sier de vil stemme. For de resterende er det ikke samsvar mellom holdninger og intensjon om handling. Derfor er det vanskelig å si hvordan de til slutt vil stemme.

I tillegg til de som har tatt standpunkt, men som likevel er usikre, har vi sett at mange selv sier at de er i tvil om hva de vil stemme. Blant disse er det noen flere som har positive enn negative holdninger til EU, men det er umulig å forutsi om de til slutt vil bestemme seg for ja eller nei - eller om de vil unnlate å stemme. Dersom de handler i tråd med sine holdninger, er det imidlertid sannsynlig at

noen flere av dem vil stemme ja enn nei. Likevel betyr resultatene alt i alt at svært mange fortsatt er i bevegelse mellom ja og nei - og at det er disse som til syvende og sist vil avgjøre folkeavstemningen om EU.

1. Fram til og med novemberundersøkelsen i 1993, gjaldt spørsmålet EF og ikke EU. Også i holdningsspørsmålene dreide uttalelsene seg om EF. Her har vi for enkelthets skyld likevel valgt å kun bruke begrepet EU.
2. Dette kan ha en metodologisk forklaring: Vi opererer med bare én kategori tvilere i spørsmålet om EU-standpunkt, mens vi kan anta at det finnes minst to ulike kategorier tvilere. Noen tvilere er orienterte og ser både positive og negative sider ved EU, mens andre ikke har satt seg inn i saken og/eller ikke er interesserte. Det er nærliggende å anta at disse to ulike kategorier av tvilere ville skille seg fra hverandre på flere bakgrunnskennetegn, særlig på utdanning. Men i og med at begge de to kategoriene av tvilere kommer i samme gruppe når de svarer "vet ikke", kan vi ikke skille dem fra hverandre. Vi kan derfor bare anta at de to kategoriene av tvilere har forskjellige egenskaper.
3. Det er mange ulike aspekter som kan ha betydning for den enkelte når hun/han skal ta stilling til om Norge bør gå med i EU. Det er ikke mulig å dekke alle disse aspektene i en undersøkelse, men vi mener at de temaene som blir tatt opp her, er så sentrale at de gir et godt mål på befolkningens holdninger til EU.
4. Både for tilhengerne, motstanderne og tvilerne er det en tendens til at man heller sier seg enig enn uenig i utsagnene. Blant tilhengerne er det f.eks. flere som er enig i utsagn som hevder at et medlemskap vil medføre positive konsekvenser, enn som er uenig i utsagn som hevder det vil medføre negative konsekvenser. Dette gjelder også tvilerne. For motstanderne er situasjonen motsatt; de sier seg lettere enig i negative utsagn enn uenig i positive utsagn. Dette kan tyde på at vi har et visst utslag av ja-effekt, dvs. at man har en tendens til å velge svaralternativet **enig** framfor **uenig**, uansett hva man svarer på. Ja-effekten er imidlertid ikke så stor at den svekker resultatene i betydelig grad.

Litteratur

Gleditsch, Nils Petter og Ottar Hellevik (1977): **Kampen om EF**. NAVF

Rajecki, D.W. (1990): **Attitudes**. Sinauer Associates Inc.

Statistisk sentralbyrå (1978): NOS A 544 **Folkeavstemningen om EF**.

Valen, Henry (1981): **Valg og politikk**. NKS-Forlaget.

Waldahl, Ragnar (1989): **Medie-påvirkning**. Ad Notam Forlag A/S.

Trine Dale er førstekonsulent i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for intervjuundersøkelser.

Hilde Rudlang er førstekonsulent i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for intervjuundersøkelser.